

KÖVENDI GÁL JENŐ.

(1847—1925).

Gál Jenő nyug. kir. táblai tanácselnök, az unitárius egyház fő- és képviselő tanácsának tagja, a kolozsvári unitárius kollégiumnak 13 éven át volt felügyelő gondnoka életének 78. évében f. évi szeptember 5-én Tordán meghalt. Unitárius nagyjaink sorából vele egyike a legnagyobbaknak dőlt ki s mi szomorúan gondolunk arra, mikor e haláleset felújítja az utolsó 30—40 év unitárius multjának emlékeit, hogy e régen elég tömött sor évről-évre gyérül s ha ma szemlét tartunk felette, alig-alig találunk megfelelő érdemeseket, akik a kidőltek terheit felvegyék és tovább vigyék. Maholnap nem lesznek Kőváry Lászlóink, akik „nagyjaink” emlékezetére az oltárnál áldozati lángot gyújtásnak és nem lesznek „nagyjaink”, akiknek példaadó működése lelkünket új lángokra gyujtsa és melegitse.

Gál Jenő Kövenden született. A középiskoláit Tordán és Kolozsvárt végezvén, jogi tudományokra a kolozsvári jogakadémiaira iratkozott be. Már 1870-ben a Kuria legfőbb ítélőszéki osztályához segédfogalmazónak, 1873-ban fogalmazónak nevezték ki. 1875-ben a pécsi járásbirósághoz albirónak nevezték ki, de a kinevezést nem fogadta el, hanem kilépett a bírói szolgálatból s Budapesten ügyédi irodát nyitott. 1878—91-ig a felvinci kerület országos képviselője a szabadelvű párt programjával. 1891-ben a kolozsvári ítélőtáblához birónak, majd 1900-ban tanácselnöknek neveztetett ki.

Ezek közéleti pályájának egyes állomásai, melyek egyenesen felfelé tartó irányban haladnak. Az 1875-ben alakult szabadelvű pártnak, mint fiatal budapesti ügyvéd, tagja lett s ez a körülmény bizalmas közelébe hozta a nagy Szilágyi Dezsőnek. Ebben a körben élte legszebb és legfogékonyabb életéveit s ez volt elhatározó befolyással arra, hogy a szellemi és erkölcsi habitusának leginkább megfelelő bírói pályára lépett, ott hagyván jól menő ügyvédi irodáját.

Gyakorlati bírói működésének jellemzése és méltatása nem tartozik ránk. Erről egyik jogász-tisztelője (dr. Tóth György) feljegyzései alapján csak annyit említünk, hogy bírói állásában a kereskedelmi és váltóperek, tanácselnök korában meg a büntető tanács élén a bűnügyek tartoztak hatáskörébe és hogy nemes gondolkozásával, humánus érzésével és jó modorával „iskolát csinált” és bármely osztály élére került, bírótársainak feltétlen elismerését és tiszteletét szerezte meg bírói iudiciumával és szakértelmével. Kiváló munkásságot fejtett ki a patronage ügy szolgálatában, melynek a kolozsvári tábla területén vezetője volt s melynek nem a kifelé mutató parádés oldalát csillogtatta, hanem fokozatos tervszerű fejlesztését és ellenőrzését szolgálta és sürgette. A kolozsvári jogásztársadalom értékes

birói munkásságának elismerését azzal fejezte ki, hogy az Erdélyi Múzeum Egyesület jogi szakosztályának dr. Farkas Lajos nagyevű egyetemi tanár-elnök mellé alelnöknek választotta.

Közelebbről érdekel minket egyháza szolgálatában kifejtett páratlanul lelkes és önzetlen működése. 1876 óta egyházi tanácsos. Ilyen irányú működése a budapesti unitárius egyházközség megalakulásával kezdődött. Derzsi Károly budapesti lelkész az unitárius hitesmének a Királyhágón túl való ismeretése és terjesztése végett megindította az *Unitárius Kis Könyvtárt*, melynek egyik füzete költségeit ő fedezte. 1891 óta az egyház-kormányzás középpontjában veszi ki részét a munkából. Az egyház életében oly fontos feladatot teljesítő jogügyi bizottságnak elnöke. A tordai gimnázium megszüntetése, a székelykereszturi részére telek megszerzése, épülete felépítése kérdésében megfontolt tanácsaival tesz kiválóan üdvös szolgálatot a köznek. 1904 óta a kolozsvári kollégium egyik felügyelő-gondnoka. Részt vesz az igazgatóság gyűlésein, melyeken részrehajlás nélküli pártatlansággal elnököl, az iskola életének minden fontosabb mozzanatában, évnyitó, évváró, beiktató ünnepélyeken mindig ott látjuk. Az igazgatósággal az elvi kérdésekben teljes összhangzásban lévén, nem esik nehezére, hogy illetékes helyen az iskola fejlesztésére szükséges anyagi eszközöket kérje. A kollégium az ő idejében a belső fejlődés és izmosodás, az állapotoknak a modern kívánalmak és gondolatáramlatok szellemében és irányában való fejlődése korát érte. A testi nevelés fellendülése, a kézimunkának a tanulmányok rendjébe való beillesztése, szertáraink és gyűjteményeink tervszerű gyarapítása, a szemléltetés intenzív gyakorlása és helyfoglalása a tanításban, az ének- és zene erősebb művelése jelzik e korszak lassu, de tervszerű és biztos fejlődésének irányát.

Az unitárius terveknek és gondolatoknak, az egyházkor-mánynak nyilvános, sokszor ütköző foruma a főtanács. Ennek ülésein mindig általános várakozás előzte meg felszólalásait. A szereplés viszketege nem bántotta. Figyelmesen hallgatta a vitákat s csak nagyritkán s csak ha a közügy érdeke kívánta, akkor szólalt fel és csak nagyobb fontosságú, elvi jelentőségű kérdésekben. Praetor minima non curat. A pénzügyi és az egyházi vagyonkezelés kérdései voltak azok az ügyek, melyek felszólásra birták s melyeket a legszélsőségesebb rigorizmus álláspontjáról bíralt.

Mikor a tárgyalt kérdés szövedéke, szálai már teljesen összegubancolódtak, mikor az ellenfelek viharos összeszólalkozásai már fölhevítették és puszkaporossá tették a levegőt, mikor az elnökség már-már tanácstalanul állt a szócsaták és vitatkozások véget nem érő áradatában, — akkor állott fel s éles ítéletével, felfogásának pártatlanságával, személyekre és egyéni érdekekre soha, csupán a közre néző objektivitásával, hangjának és okfejtésének szenvedélytől mentes meggyőző ere-

jével egyszerre lecsendesítette a kavargó hullámokat és meggyőzte a hallgatóságot, amely kiérezte szavaiból a független érdektelenséget és azt, hogy egyházi működésének lelke a közönzetlen szolgálata.

Szinte magától jó tollamra szereplésének Fekete Gábor főgondnokéval való összehasonlítása. Mind a ketten a gyakorlati igazságszolgáltatás emberei: amaz a kir. tábla elnöke, ő tanácselnöke. Amaz főgondnok, ő a kolozsvári kollégium felügyelő gondnoka. Hatásköre szűkebb, de az intézet életműködésének nyilvánulatai, az egyház vallás-erkölcsi munkája szempontjából sokkal lényegesebb, mint bármely, még oly pontosan működő közigazgatás. A hivatali állás szempontjából is majdnem ez a viszony. Az elnöké kifelé imponálóbb, reprezentálób; de befelé a tanácselnöke nem kevésbé fontos. Emberileg a meghitt, bizalmas barátság köti össze őket.

Fekete Gábor, — talán főgondnoki állása is hozta magával — hogy úgy mondjam simább, diplomatább. Szereti az ellentétek éleit tompítani, vagy legalább nem engedi a dolgokat a tarthatatlanság állásáig elfajulni. Mikor az egész közvélemény ellen senki sem merte a tárgyilagos kritika szavát felemelni és hallatni, Gál Jenő egyedül állott a viharban s kimondotta a meggyőződése szerinti igazát és nem törődött azzal, hogy kockáztatja-e népszerűségét vagy nem. Fekete Gábor óvta és védte főgondnoki tekintélyét és súlyt helyezett arra, hogy a „vidék” kedvetlen érzésekkel ne távozzék az unitárius vallás-erkölcsi életnyilvánulások legfelső számot adó és számon kérő székéről, az unitárius egyház törvényhozó forumáról. Ezért a békítés, az összhang embere volt, aki kompromisszumokra, megegyezésekre is hajlandó volt, ha már minden szál szakadozni kezdett.

Gál Jenő tekintete egyedül csak az ügyön csüngött, attól semmi mellékes szempont el nem térítette. És legkevésbé jutott eszébe, hogy esetleg népszerűségét teszi kockára.

Mindketten a közügyet szolgálták és pedig szolgálták puritán jellemükkel, önzetlen buzgóságukkal, nemes és tiszta idealizmussal; gyakorlott jogászi elméjük ragyogó fényességével. Egy volt és azonos a cél. Csak a célhoz vezető eszközök, a közeledés módszere volt különböző kettőjüknel s ez a különbözőség bepillantást enged kettőjük szellemi és erkölcsi alkatába.

Hogy melyik volt a helyesebb módszer? Olyan kérdés, melyre nem lehet kizáró és feltétlen feleletet adni. Az adott körülmények, egyéni és tárgyi adottságok szabják meg az esetenként különbözően hangzó feleletet. Mindenesetre áll az, hogy néha szükséges, hogy legyenek viharok és kataklizmák mind a természeti, mind az erkölcsi világban. Az élet folyama egészséges vért szolgáltató áramlásához szükséges, hogy az állóvizek néha felkavartassanak s a fenék iszapos medre kitisztíttassék és kiszellőztessék. Maga a felkavarás kellemetlen munka, büzhödt levegőt lehelhet és kijegecesedett,

biztosaknak vélt érdekeket és köröket érinthet, de hatásaként üdvös és egészséges vérkeringés ömölhet a szervezetbe, melynek zavarok nélküli állandó működése a munkált célgondolat.

Mikor e sorokat írjuk, emlékezetünk vissza száll azokra az időkre, melyekben sorsunk közös cél felé tartó utakon vezetett s boldogság tölti el lelkünket nemcsak azért, hogy ilyen kiváló küzdő és vezető társakkal munkálkodhattunk az egyház valláserkölcsei feladatai megvalósítása érdekében, hanem azért is, mert szomorú jelenünk vigasztalan hétköznapijainak között fel-emel és meleg boldogsággal tölt el a múlt ragyogó képeinek szemlélete. Ha jelenünk szomorú, van egy kisajátíthatatlan drága kincsünk: a múlt a maga küzdelmeivel, szenvedéseivel és megingathatatlan hitünk és reményünk egy jobb és boldogabb jövő eljövetele iránt, amelyért utolsó erőnkig munkálunk és imádkozunk.

Dr. Gál Kelemen.

ALMÁSI MIHÁLY JÁNOS EMLÉKEZETE.

Iskolai emlékünnepe a székelykereszturi unitárius főgimnáziumban
1925 május 24-én.

I. Imádság.

Tégedet hallunk mi édes Istenünk. Hangod, mint az édes anyáé busongó gyermekéhez: vigasztaló, bátorító; kijelentésed, mint a gonddal szerető apák, tépelődő, tusakodó gyermekéhez: biztató, tápláló reménységre ébresztő.

Ki is tudna rajtad kívül szívünkhöz férközni; a mélység örvényébe hozzánk letekinteni és kezünket megfogni; kinek ajkán beszélne a lélek szerelme: „hívj segítségül engem a te nyomoruságod idején és én meghallgatlak tégedet és te dicsőítesz engemet“?!

Olyan sokszor, mindig figyeltél a Téged szívből óhajtók beszédére, kereső esdeklésére: magas egeid ajtóit folyton nyitva vannak és a feléd szárnyaló lélek atyai kebleden megpihenést, szebb, boldogítóbb életnek elnyeréséhez erőt, hatalmat és bizonyosságot veszen.

Oh te tudod, s mind annyit inkább nyilván tartod, mint a történelem gyászlapjai, hogy hozzád édes atyánkhoz hány-szor zokogtunk fel meglátogatásunknak próbákkal teljes napjain; „Sulyos csapás szállott, Úr Isten reánk!

Ily nagy inségünkben szánj meg szent Atyánk“. Minő sok és magasztos jelét hagyta reánk bátor küzdelemre szentelő kegyelmednek és atyai szeretetednek hívatást teljesítő múltunk!

Gyöngé a szavunk a hála kifejezésére. Jelentőségét avagy